

Zo wordt je school NT2-proof

Ervaringen op
basisschool
De Springbok,
IKC Bamboe en de
Koningin Beatrixschool

Uw educatieve partner

Herken je het volgende?

Je hebt het gevoel dat de leerlingen in je klas veel meer kunnen dan dat ze laten zien. Ze werken er hard voor, maar problemen met de Nederlandse taal staan succes in de weg. Dat moet toch anders kunnen!

Drie Haagse basisscholen worstelden met dit vraagstuk en besloten deel te nemen aan de NT2-pilot van de gemeente Den Haag. De pilot NT2-proof bestond uit drie jaar training en begeleiding vanuit het HCO en de gemeente, van 2013 tot 2016. In deze uitgave geven de betrokkenen een terugblik op het traject.

Rust en zelfvertrouwen creëren

HET VERHAAL VAN DE SPRINGBOK (WOLMARANSTRAAT)

In 2013 startte de Springbok samen met IKC Bamboe en de Beatrixschool met de pilot NT2-proof. De school wilde het taalproces optimaliseren om zo tot positievere resultaten en een betere algemene ontwikkeling van de leerlingen te komen. Taalcoördinator Josée van Teunenbroek was nauw betrokken bij de pilot en vertelt hoe het proces op de Springbok Wolmaranstraat is verlopen.

'In de kleuterklassen staan klanktafels, de het-woorden zijn zichtbaar en de *Zien is snappen*-kleuren om zinsstructuren mee aan te geven, zijn in de hele school terug te vinden,' vertelt Josée trots. 'De NT2-pilot is bij ons geslaagd en dat leiden we niet alleen af uit de verbeterde resultaten van de taalmetho-detoetsen. Belangrijker vinden we dat we het terug horen en lezen in het taalgebruik van de leerlingen. *Zien is snappen* biedt leerlingen rust en zelfvertrouwen, omdat ze de Nederlandse taal stap voor stap leren. Dat is de kracht van de pilot geweest waar wij nu de vruchten van plukken.'

De pilot NT2-proof bestond uit drie jaar training en begeleiding vanuit het HCO en de gemeente. Josée licht toe hoe dit in de praktijk werd ingedeeld: 'Jaar 1 stond in het teken van *Zien*

is snappen, de aanpak zelf. Jaar 2 stond in het teken van het inzetten van coöperatieve leerstrategieën in de lessen en in jaar 3 gingen we ons richten op begrijpend lezen en woordenschat. Op dit moment zijn we op eigen initiatief bezig met een uitbreiding van jaar 3. We doen een groot woordenschattrajec met de hele school. Onze huidige taalmethode heeft geen sterke woordenschatlijn en het is fijn om onder andere die met onze nieuw opgedane kennis te kunnen versterken.'

Lessen vormgeven

Josée: 'Het uitgangspunt van *Zien is snappen* is de visuele ondersteuning die het biedt. De NT2-didactiek is verweven in de verschillende taalinstructies die in het boek beschreven staan. Het is de kunst om deze instructies in je reguliere taallessen te verweven. Daar zijn we in jaar 1 van de pilot in getraind. Ook zijn we vaak met leerkrachten uit verschillende bouwen bij elkaar gekomen om lessen te ontwerpen.' Josée legt uit dat het traject valt of staat met de betrokkenheid van het team. 'Dat we het NT2-onderwijs cen-

traal wilden stellen, stond voor alle teamleden vast. We wisten dat we aan een intensief traject zouden beginnen en stonden er vierkant achter. Omdat de pilot drie jaar duurde, werden we echt ondergedompeld in het NT2-onderwijs en is iedereen er doelgericht mee bezig. Ons team heeft er ontzettend veel energie in gestoken, het is voor de Springbok een grote stap voorwaarts geweest.'

Aansluiten op behoefte

'Ik zou alle scholen die NT2-leerlingen hebben, aanraden om deel te nemen aan een groter NT2-traject,' sluit Josée af. 'Juist omdat we er drie jaar in ondergedompeld zijn, staat het nu als een huis. Ik wil scholen adviseren: kijk goed naar wat je al hebt en naar wat je nog nodig hebt, zodat je het traject precies zo invulling kunt geven dat het aansluit op de behoefte van leerkrachten en leerlingen. Dan kun je met *Zien is snappen*, *De bovenkamer* (ontwikkeld voor groepen 5 t/m 8) en coöperatieve structuren een stevige NT2-proof school creëren.'

Een brede toepassing van de pilot

HET VERHAAL VAN BASISSCHOOL KRULLEVAAR/IKC BAMBOE

Basisschool Krullebaar, later IKC Bamboe, was een van de initiatiefnemers van het pilot project. Taalcoördinator Geja van der Nagel vertelt over de beweegredenen om met de school deel te nemen, en blikt terug op het proces.

'We zagen al een tijdje een dalende lijn in de toets resultaten van de Cito bijvoorbeeld bij woordenschat, spelling en begrijpend lezen. Ook was er sprake van groei in het aantal leerlingen met een anderstalige achtergrond op onze school. Deze leerlingen komen vaak binnen met een beperkte woordenschat van het Nederlands. We wilden hen graag helpen. We zagen bijvoorbeeld dat sommige leerlingen door een taalachterstand hun potentieel niet konden ontwikkelen. Na de basisschool stromen ze hierdoor soms uit naar een niveau dat qua intelligentie eigenlijk niet bij ze past. We hoopten hier iets aan te doen, door te werken aan de taalachterstand van deze leerlingen,' licht Geja toe.

Aansluiten bij de behoefte

De school had zelf al een plan gemaakt om aan de taalachterstanden te werken en nam contact op met NT2-expert José Coenen. Van haar hoorden ze dat het probleem op meerdere

scholen speelde. Ze besloten om mee te doen aan de pilot NT2-proof. 'We vonden het belangrijk om schoolbreed aan taal te werken. Dit heeft bijvoorbeeld ook invloed op de zaakvakken en het rekenen. We hoopten dat de leerlingen door het taalplan meer profijt zouden hebben van het onderwijs en dat de resultaten van de toetsen omhoog zouden gaan', vertelt Geja. Ze zijn met de pilot gestart in de onderbouw. Geja merkt dat het daar nu beter gaat met de taalvaardigheid van leerlingen. 'De leerlingen van groep 7 hadden moeite met werkwoordspelling en de uitleg vanuit de reguliere methode was voor deze leerlingen niet genoeg. Leerkrachten gebruiken nu de kleurengrammatica van *De bovenkamer* hiervoor als hulpmiddel. Deze ondersteuning bleek voor de leerlingen erg verhelderend en leuk.'

Brede samenwerking

De school ging ook actief aan de slag met

coöperatief leren. Geja vertelt dat dit impact heeft gehad op alle lessen binnen de school: 'Coöperatieve leerstrategieën zorgen bij ons voor een betere samenwerking tussen de leerkrachten en de leerlingen. Iedereen komt aan bod tijdens de lessen. De leerlingen zijn hierdoor sneller gemotiveerd en het heeft de lessen interactiever en boeiender gemaakt. Dat heeft er ook voor gezorgd dat de leerlingen vooruit gaan.' Voor IKC Bamboe heeft de NT2-proof pilot hiermee niet alleen invloed gehad op taalvaardigheid. Er wordt in de kleutergroepen veel gewerkt met Zien is snappen en de school maakt graag gebruik van de bijbehorende kleurengrammatica. Daarnaast zijn de coöperatieve leerstrategieën ook bij andere vakken toegepast. Geja: 'De pilot heeft mooie resultaten opgeleverd, omdat het onderwijs nu veel beter aansluit bij de behoeften van de leerlingen. Bovendien is er een betere samenwerking tot stand gekomen binnen het team.'

Ook de ouders erbij betrekken

HET VERHAAL VAN DE KONINGIN BEATRIXSCHOOL

De Koningin Beatrixschool was al enige tijd op zoek naar een schoolbrede aanpak voor NT2-leerlingen. Taalcoördinator Annemieke Kester vertelt dat ze voor de pilot al meerdere trainingsbijeenkomsten had gevolgd bij Josée Coenen.

'We waren al erg enthousiast over haar NT2-didactiek en we hadden het idee dat deze aanpak nodig was op onze school. Hiermee wilden we graag aan de slag gaan, dus de pilot kwam voor ons op een goed moment,' vertelt Annemieke.

Een speciale didactiek

Volgens Annemieke heeft een NT2-leerling een andere aanpak nodig: 'Veel leerkrachten hebben het idee dat ze veel moeten praten tegen NT2-leerlingen, maar ze leren juist veel van zelf praten. De NT2-didactiek voorziet daarin, omdat je leerlingen eerst zelf iets aanbiedt en er vervolgens voor zorgt dat ze dit zelf kunnen.' De NT2-didactiek van Josée Coenen bestaat uit vijf stappen waarin een anderstalige leerling zijn kennis van bijvoorbeeld klanken, woorden of zinnen op kan bouwen. In eerste instantie wordt dit alleen door de leerkracht aan de leerling aangeboden. Bij de vijfde stap kunnen leerlingen het zelf toepassen. 'Door de vijf stappen van de NT2-didactiek te gebruiken, konden we ook zien wat er in de reguliere taalmethode mist voor leerlingen met een andere thuistaal. Aan de hand van de stappen konden we dit aanvullen, zodat de taalles ook begrijpelijker en leerzamer wordt voor een NT2-leerling. Daarnaast hebben we bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan zinsbouw, omdat sommige anderstalige leerlingen verkeerd begrepen kunnen worden door de manier waarop zij zinnen maken. Dat heeft met de invloed van hun thuistaal te maken. Door de NT2-didactiek waren we beter in staat om onze leerlingen te helpen.'

Ouders betrekken

Een positieve ontwikkeling was dat ook de ouders profiteerden van de pilot. De Koningin Beatrixschool heeft geprobeerd om de ouders van het begin af aan erbij te betrekken. 'We organiseerden bijeenkomsten voor ouders om te laten zien waar we op school mee bezig waren. Dit bleek ook leerzaam voor veel ouders die zelf thuis nauwelijks Nederlands spreken. Ze hebben bijvoorbeeld veel geleerd van voorbeelden uit *Zien is snappen*. Door de kleuren te laten zien die bij de Nederlandse zinspatronen horen, begrepen zij dit ook beter,' vertelt Annemieke.

De pilot als een zoektocht

Van tevoren was voor het hele team van de Beatrixschool het einddoel van de NT2-pilot duidelijk, maar de weg daar naartoe was minder helder. Annemieke vertelt dat het in het begin soms lastig was om te bepalen hoe het team ermee aan de slag moest. 'Na verloop van tijd merkten we dat er eigenlijk een nieuwe manier van denken nodig was: aan NT2-leerlingen moeten dingen anders of in een andere volgorde worden aangeboden. Voorafgaand aan een taalles kun je bijvoorbeeld eerst de onbekende woorden bespreken met NT2-leerlingen. Een zaakvles kan voor die leerlingen eerst worden samengevat. Ook kan de didactiek gebruikt worden om NT2-leerlingen te helpen. We ontdekten dat deze manieren en de didactiek gemakkelijk toegepast kunnen worden en goed bij elkaar aansluiten. Inmiddels is onze hele manier van werken beschreven in ons interne borgingsdocument.'

Intensief en waardevol

HET VERHAAL VAN DE SPRINGBOK (PRETORIUSSTRAAT)

De Springbok bestaat uit twee locaties, de Wolmaranstraat en de Pretoriusstraat, en namen met beide deel aan de pilot NT2-proof. Directeur Rebecka Buter vertelt over haar ervaringen.

'We hadden al veel gedaan om het begrijpend leesniveau van onze leerlingen te verbeteren, maar het lukte maar niet. Bij andere vakgebieden als rekenen en technisch lezen lukte dit wel. We waren daarom op zoek naar een andere aanpak. Toen ik werd benaderd om mee te doen aan de pilot, was ik meteen enthousiast. Wel vond ik het belangrijk dat de teams van beide locaties erachter zouden staan', vertelt Rebecka.

Een nieuwe mindset

Gelukkig wilden alle teamleden graag meedoen. Het traject bleek voor de Springbok erg waardevol. Rebecka: 'Leerkrachten zijn anders gaan kijken naar de doelen van hun les. Het leidt er soms toe dat de les aangepast moet worden aan de hand van de NT2-didactiek. Als het doel niet passend was, werd de les niet gegeven. Op basis van de vijf stappen was iedereen bezig met het herontwerpen van zijn lessen. In het begin was dat lastig, maar later merkten we dat de aanpak echt in ons hoofd is gaan zitten.' Rebecka merkt op dat de uitvoering van NT2-proof erg intensief is geweest. 'Wat we doen, doen we graag goed. We hebben dus de tijd genomen voor de uitvoering van de pilot. We zien dat het tot een nieuwe mindset heeft geleid. Het lastige daaraan is dat nieuwe leerkrachten en invallers dat proces niet hebben meegemaakt en ervan op de hoogte

gesteld moeten worden. We vinden het belangrijk voor de doorgaande lijn dat iedereen meedoet.'

Resultaten

De Springbok heeft door de pilot NT2-proof een doorgaande lijn kunnen creëren van de peuters tot en met groep 8. Ze streven naar optimale resultaten voor begrijpend lezen. Het implementeren kost tijd en daar zijn ze nog steeds mee bezig. 'We zagen dat het direct effect had op de Cito-resultaten. Dat heeft ook te maken met de betrokkenheid van onze taalcoördinatoren. Het effect beperkt zich niet tot taal, maar is ook bij andere vakken te zien. Het gebruik van coöperatieve leerstrategieën was erg belangrijk', vertelt Rebecka. 'NT2-onderwijs en coöperatief leren kunnen eigenlijk niet zonder elkaar.'

Een geslaagde uitvoering

Rebecka vertelt dat ze erg tevreden is over de pilot NT2-proof. 'Onze adjunct-directeur werkt al veertig jaar in het onderwijs. Ze vertelde me dat ze al veel vernieuwingen heeft meegemaakt, maar dat die nog nooit zo goed waren als deze.' Sommige leerlingen zijn op de Springbok aangemeld vanwege de goede resultaten van de pilot. Rebecka: 'De ouders vertelden dat ze hadden gehoord dat je om goed Nederlands te leren het best naar de Springbok kunt gaan. Dat is een mooi compliment!' Ze benadrukt dat het erg belangrijk is geweest dat alle leden van het team het eens waren de pilot te starten. 'Het moest een unaniem besluit zijn, anders was het denk ik niet gelukt. Omdat het een pilot betreft, weet je natuurlijk niet precies waar je voor kiest. Onze twee locaties hebben erg intensief samengewerkt. Iedereen zag er echter het nut van in en het voelt erg goed dat het gelukt is.'

Achtergronden bij de pilot NT2-proof

De pilot NT2-proof werd in 2012 als idee aangebracht door basisschool De Krullebaar (nu IKC Bamboe, red.), een van de latere drie pilotscholen. Deze school signaleerde dat de resultaten van de leerlingen op het gebied van taal en de zaakvakken achter bleven. Hoewel ze al een aantal maatregelen hadden genomen zoals schakelklassen en Leer Kansen Profiel (LKP) om hierin verbetering aan te brengen bracht dit nog niet de gewenste structurele verbetering van de resultaten. Voor de school was het duidelijk dat de achterstand bij veel van haar leerlingen te maken had met hun anderstalige achtergrond en ze besloten op zoek te gaan naar andere mogelijkheden om hen te helpen.

De school kwam in contact met NT2-expert Josée Coenen en haar aanpak *Zien is Snappen*. De school zag dit als potentiële oplossing. De gemeente Den Haag wilde hier graag in investeren. Samen met twee andere scholen startte De Krullebaar in 2013 met de pilot NT2-proof. Het doel was een totaalaanpak te ontwikkelen, waarmee deze scholen optimaal in staat zouden worden gesteld om leerlingen met een anderstalige achtergrond opbrengstgericht onderwijs te bieden.

De scholen zijn tijdens de pilot gemonitord door het Kohnstamm-instituut en ITTA. De drie scholen hebben elk een eigen traject bewandeld. Iedere school zag zich geconfronteerd met andere knelpunten en ze hebben hun eigen successen behaald.

Karin Nieuwenkamp

Beleidsmedewerker Onderwijs, Gemeente Den Haag

De aanpak van NT2-proof

Bij de start van het driejarige pilot project hebben de gemeente Den Haag en het HCO in een projectplan de doelen en resultaten afgesproken. De doelen waren gericht op:

- de ontwikkeling van een deskundige en doelgerichte integrale aanpak
- een duurzame verhoging van de taalresultaten van leerlingen
- de ontwikkeling van een standaard methodiek

Een greep uit de resultaten die we bij de start voor ogen hadden:

- Op de deelnemende scholen is een taalbeleidsplan ontwikkeld met duidelijke doelen en jaarprogramma's waarin het NT2-onderwijs volledig is geïntegreerd en opgenomen.
- Ouderparticipatie is opgenomen in het taalbeleidsplan.
- Op de deelnemende scholen is een deskundige taalcoördinator aanwezig die het taalonderwijs coördineert en volgens cyclisch model (PDCA) volgt en evalueert.
- De leerkrachten en de overige personeelsleden op de school zijn geschoold in het geven van specifiek NT2-onderwijs:
  - leerstofinhouden
  - didactische aanpak
  - inzet en gebruik van materialen
  - werkvormen
  - organisatie van het onderwijs
  - inrichting van de klaslokalen

- De leerkrachten kennen het onderscheid tussen het leren van het Nederlands en het leren in het Nederlands en kunnen deze twee componenten integreren.
- De leerkrachten zijn vaardig in het toepassen van coöperatieve leerstrategieën.

Voor elk jaar werden er trainingen en coaching gepland, verzorgd door experts van het HCO:

- Jaar 1: Training Zien is snappen: 5 dagdelen voor alle teamleden.
- Jaar 2: Training Structureel coöperatief leren.
- Jaar 3: scholing en coaching op maat, passend bij de behoefte van de scholen om de doelen te bereiken.

Tijdens het driejarige traject waren er regelmatig overlegmomenten tussen de opdrachtgever (gemeente Den Haag) en projectleider, met de stuurgroepen en met de directies van de scholen. Daarnaast werd voorzien in:

- intervisiemomenten voor de stuurgroepen en de leerkrachten;
- coaching van de taalcoördinator;
- coaching van leerkrachten in Zien is snappen op de werkvloer.

Bij aanvang van het traject voerde de school een nulmeting uit. Daarna werd de voortgang gemonitord met tussenmetingen en een eindmeting.

Eveline Busch

Projectleider Pilot NT2-proof

Onderzoek

De pilot NT2-proof is gemonitord en geëvalueerd. Leerkrachten zijn bevraagd en de leeropbrengsten van leerlingen zijn in kaart gebracht en vergeleken met landelijke gegevens. Wat hebben we daarvan geleerd?

Implementatie van een nieuwe werkwijze met verschillende componenten heeft een lange adem nodig. De resultaten zijn nog niet duidelijk terug te zien in de leeropbrengsten van de leerlingen, maar de betrokken leerkrachten zijn overwegend positief. In drie jaar tijd hebben zij verschillende onderdelen van de aanpak in de vingers gekregen. Leerkrachten geven aan dat zij zich meer bewust zijn geworden van de taal in de klas en hun taalaanbod. Verdere oefening blijft wenselijk. Collegiale consultatie, studiedagen en intervisie tijdens werkbijeenkomsten worden nagestreefd.

In het algemeen geldt dat voor de implementatie en borging van een project zoals NT2-proof een breed draagvlak nodig is. Met een goede planning en een duidelijke taakverdeling binnen de school kan het onderwijs zich in een relatief korte tijd een aanpak als in NT2-proof eigen maken.

De evaluatie en monitoring is uitgevoerd door ITTA UvA en Kohnstamm Instituut

Wat is NT2–didactiek?

NT2–didactiek is een mengvorm van de didactiek uit het montessorionderwijs en het vreemde taalonderwijs en bestaat uit vijf kenmerken:

- Stap 1: (receptief) leerkracht (of boek) biedt (woord, klank, zinsconstructie enz.) aan – leerlingen luisteren.
- Stap 2: leerkracht (of boek) biedt (woord, klank, zinsconstructie enz.) aan – leerlingen doen iets (aanwijzen, pakken, lijntje trekken).
- Stap 3: (reproductief) leerkracht (of boek) biedt (woord, klank, zinsconstructie enz.) aan – leerlingen zeggen na of schrijven over.
- Stap 4: (productief) leerkracht (of boek) vraagt naar (woord, klank, zinsconstructie enz.) – leerlingen geven antwoord.
- Stap 5: leerkracht (of boek) begint – leerlingen antwoorden.

Goed NT2–onderwijs behelst onder meer:

- 1 Kennis van deze didactiek.
- 2 Kennis van de verschillende onderdelen van het Nederlands–klankleer, vormleer, zinsbouw, woordenschat, ook functiewoorden– semantiek en pragmatiek.
- 3 Onderkennen over welke voorkennis de leerling moet beschikken alvorens een opdracht te kunnen maken. Denk aan woorden in leesboekjes zoals krak, boem, woef.

Door deze didactiek te oefenen, zagen de leerkrachten van de deelnemende scholen dat veel opgaven uit lesboeken een 'stap 4'–kenmerk hadden, zoals: 'Maak zinnen met...' Of 'Hoor je de klank in...–'. Als oplossing zagen ze dat je eerst een les over zinnen maken moet geven –en dat konden de leerkrachten dankzij de kleurstroken uit *Zien is snappen*. Of eerst de afzonderlijke klanken leren verstaan en spreken voordat de leerling een klank in een woord kan onderscheiden. Dat konden ze dankzij de klanklessen uit *Zien is snappen*.

Wanneer de leerkrachten de NT2–didactiek kennen en kunnen toepassen, leren de leerlingen meer, neemt de frustratie bij zowel leerkracht als leerling af en wordt het lesgeven plezieriger.

Josée Coenen

Josée Coenen is taalkundige en expert op het gebied van Nederlands als tweede taal en nauw betrokken bij de pilot als adviseur van de projectgroep en trainer.

De bronnen van NT2-proof

De professionalisering en aanpak in de pilot NT2-proof is gebaseerd op onderstaande NT2-methodieken.

Zien is snappen

Zien is snappen is een vooral visuele handleiding voor leraren in het primair onderwijs met een of meer anderstalige kinderen in de klas. Het boek geeft een handreiking om met eenvoudige middelen anderstalige leerlingen meer Nederlands te leren. U ziet en leest hoe u met eenvoudige middelen allerlei Nederlandse taalverschijnselen kunt onderwijzen zoals:

- Hoe gebruik je de lidwoorden *een*, *de* en *het*?
- Hoe maak je Nederlandse zinnen?
- Hoe gebruik je aanwijzende voornaamwoorden?
- Hoe maak je samenstellingen?
- Hoe maak je verkleinwoorden in het Nederlands?
- Hoe vorm je meervoud in het Nederlands?

De bovenkamer

De bovenkamer is een opzoekboek voor leerlingen vanaf 8 jaar. Het legt de grammatica uit met behulp van foto's, symbolen en kleuren. De visuele uitleg is een handige steun in de rug voor iedere leerling, maar zeker voor leerlingen die het Nederlands niet als moedertaal hebben. Voor hen zijn 'vanzelfsprekendheden' in de taal immers niet zo vanzelfsprekend. De bovenkamer biedt taalinzicht. Het laat bijvoorbeeld zien:

- Hoe je zinnen maakt en welke volgorde de woorden hebben;
- Wanneer je *de* of *het* en *die* of *dat* gebruikt;
- Hoe je woordsoorten benoemt;
- Hoe je het Nederlands uitspreekt.
- Met gekleurde strookjes leren leerlingen hoe ze zinnen kunnen opdelen in zinsdelen, en hoe ze woorden in een zin kunnen benoemen. Zo zien ze duidelijk hoe een zin in elkaar zit.

Deze boeken en materialen zijn ontwikkeld door Josée Coenen en Marije Heidenrijk en uitgegeven door Bazalt.

Kijk voor meer informatie voor deze materialen op www.ntzonderwijs.nl of op www.hco.nl/nt2.
Neem voor vragen of meer informatie contact op via info@ntzonderwijs.nl.

hij

zij ze

ada
reashen
serdal
shad
berk
is mael
ibrahim
william
rodjensley
raigo
luuk
marouan
venjentlyson
mustafa

wim
bert

manar
elif
ashley
marishaily
louisa
relina
richarda
oleksano
aysu
gamze
akeaysh
saar
pien
wies

Colofon

Deze uitgave is ontwikkeld door het HCO, in opdracht van de gemeente Den Haag en in samenwerking met basisschool De Springbok, IKC Bamboe en de Koningin Beatrixschool.

Samenstelling en redactie: Karin Nieuwenkamp en Eveline Busch

Fotografie: Fleur Beemster

Vormgeving: Inc. Communicatie & design

HCO maakt deel uit van de Bazalt Groep en werkt daarin samen met partners Bazalt en RPCZ.

HCO

Bezoekadres: Zandvoortselaan 146, Den Haag

Postadres: Postbus 53509, 2505 AM Den Haag

T: 070 448 28 28

E: info@hco.nl

I: www.hco.nl

Den Haag

Uw educatieve partner

